

УДК 633.791:631

Р.І. Рудик,
кандидат сільськогосподарських наук,
директор

Інститут сільського господарства Полісся НААН

ВІТЧИЗНЯНА ГАЛУЗЬ ХМЕЛЯРСТВА: ПРОБЛЕМИ ТА СПОДІВАННЯ

У статті висвітлено причини стагнації вітчизняної галузі хмелярства, запропоновано шляхи подолання кризового явища в результаті впровадження Програми розвитку галузі до 2015 року.

Ключові слова: галузь хмелярства, проблеми, хміль, криза, програма розвитку.

Галузь неодноразово переживала кризові періоди розвитку, проте перевага натурального хмелю, як незамінної сировини для виробництва високоякісного пива, завжди сприяла відновленню обсягів виробництва хмелю саме на теренах України, ґрунтово-кліматичні умови якої сприятливі для його вирощування.

У зв'язку зі складним становищем, яке склалося нині в хмелярській галузі, та виконанням Постанови КМУ від 15 липня 2005 р. № 587 із змінами та доповненнями, науковцями Інституту сільського господарства Полісся розроблено Програму розвитку хмелярства до 2015 р., яка має сприяти покращенню виробничої діяльності хмелепідприємств за рахунок удосконалення ефективності ведення виробництва. Сьогодні, навіть за державної підтримки, значна частина хмелегосподарств вже відмовилась від його вирощування (з 69 залишилось 27), решта вагається чи покинути цю справу, чи продовжити. Таке становище спричинила ціла низка факторів: ґрунтово-кліматичних, політико-правових, економічних, ринкових та інших.

Можна назвати *чотири основні проблеми*, які стримують розвиток вітчизняної галузі хмелярства.

По-перше, через нестачу техніки у господарствах порушуються строки виконання робіт, недотримується повний обсяг агротехнічних операцій. Це призводить до втрат обсягів та якості врожаю під час вирощування, іноді у межах 20–50%, що спричиняє значне підвищення собівартості продукції. Додаткові

втрати врожаю хмелю пов'язані з неякісними засобами захисту або необґрунтованим їх застосуванням.

По-друге, пивоварна галузь наразі потребує значних обсягів хмелю сортів гіркого та надгіркого типу, у той час як в Україні переважно вирощують ароматичні сорти.

По-третє, потребує розширення переробна база галузі, зокрема створення потужностей переробки хмелю в екстракти (звичайно за умови збільшення частки гірких сортів), гранули типу 45. Назріла необхідність у придбанні холодильного обладнання з регульованим газовим середовищем для зберігання хмелю.

Четверта проблема — недостатня захищеність вітчизняних хмелевиробників через недовірливість державної політики відносно підтримки українського виробника. Внутрішній ринок збуту хмелю став майже недоступним для українських виробників через відсутність вітчизняних сортів хмелю в рецептурах великих пивоварних підприємств України, що займають домінуюче становище на ринку та закупівлі ними за укладеними довгостроковими контрактами виключно імпоротної сировини. Внаслідок цього суб'єкти господарювання, які займаються вирощуванням хмелю в Україні, безпідставно усунуті з внутрішнього ринку реалізації хмелю.

До не менш важливих причин зменшення виробництва хмелю належать також:

- вузька спеціалізація хмелярських господарств (займаються вирощуванням лише однієї культури — хмелю);

- використання традиційних технологій та неспроможність впровадження інновацій із-за неможливості придбання сучасних технічних засобів;
- зменшення обсягів застосування органічних та мінеральних добрив, засобів захисту рослин;
- вирощування (культивування) сортів хмелю, незатребуваних пивоварними підприємствами України;
- перевага імпортової техніки над українською за надійністю та якістю технологічних операцій;
- високі ціни на сучасну техніку (у тому числі хмелезбиральну, сушильну та ін.);
- відсутність актів сертифікації земель та продукції, технологічних процесів вирощування та переробки хмелю за вимогами ISO, НАССР та інших міжнародних систем якості;
- відсутність організованого ринку хмелярської продукції в Україні;
- відсутність галузевого виробничого об'єднання хмелярів України;
- високі витрати на виробництво, наявність значних обсягів ручної праці в технологічних процесах;
- відсутність обігових коштів;
- високі ставки на банківські кредити.

Розроблена науковцями Програма дасть можливість вивести галузь зі стану стагнації та забезпечити пивоварну промисловість України екологічно безпечним хмелем.

Основні завдання Програми спрямовані на формування сприятливих умов та факторів для виробництва конкурентоспроможної продукції, завдяки:

- сортозаміні та сортооновленню застарілих насаджень;
- формуванню відповідної запитах пивоварів структури насаджень з перевагою збільшення кількості сортів гіркового типу;
- розробці, удосконаленню та впровадженню ресурсозберігаючих, екологічно безпечних технологій вирощування нових високоврожайних та адаптованих сортів, що забезпечують сталий розвиток галузі;
- модернізації технічних засобів для виробництва та післязбиральної обробки хмелю, зокрема, створення нових потужностей по виробництву екстрактів і гранул типу 45, у тому числі придбання холодильників із регульованим газовим середовищем;
- сприянню науковим селекційним дослідженням для створення високоврожайних

- та стійких до негативних факторів зовнішнього середовища сортів хмелю;
- сприянню науковим розробкам спеціалізованої хмелярської техніки;
- удосконаленню та впровадженню інноваційних агротехнологій;
- розробці інструментів стимулювання збільшення валового виробництва хмелю та обсягів виробництва хмелепродуктів.

На основі оцінки сучасного стану хмелярства в конкретних ґрунтово-кліматичних умовах у Програмі визначено зону розміщення хмільників та ефективну площу насаджень. Із урахуванням строку використання насаджень передбачено об'єми реконструкції та закладку нових насаджень.

Відповідно до сучасної кон'юнктури на ринку хмелю визначено сортовий склад насаджень і зони розміщення різних сортотипів, що підвищить конкурентоспроможність українського хмелю.

З метою інтенсифікації виробництва передбачено технологічні рішення, що забезпечують економію енергоресурсів та зниження собівартості продукції.

У системі організаційно-господарських заходів передбачено створення виробничої бази з максимальним економічним ефектом. В заключній частині Програми розраховано потребу в коштах та економічну ефективність виробництва і використання капітальних вкладень. Розв'язання проблеми бачимо у вирішенні таких питань:

- законодавче врегулювання критичної ситуації на ринку;
- сприяння органів місцевого самоврядування;
- створення обслуговуючих кооперативів;
- сертифікація за вимогами ISO земель, продукції та технологічних процесів вирощування і переробки хмелю;
- удосконалення технології вирощування;
- використання сучасної техніки;
- запровадження технологій по органічному вирощуванню хмелю;
- використання хмелепродукції в альтернативних галузях: медицина, парфумерія, селекційна робота в цих напрямках;
- створення сучасної матеріальної бази;
- розширення досліджень у напрямках альтернативного використання біологічно активних речовин хмелю: ксантогумолу, 8-пренілнарингеніну тощо;
- переорієнтування селекційної роботи у зв'язку зі зміною клімату в напрямку посухостійкості (у зв'язку зі збільшенням тем-

- ператури, сонячної радіації зміщуються фази розвитку рослин, а саме: раніше до-стигання, настання фази спокою);
- будівництво холодильників для зберігання хмелю та придбання екстрактора;
 - освоєння і запровадження технології краплинного зрошення (мікродощування, фертигація);
 - запровадження сучасних агротехнологій та оптимальних систем удобрення, спрямованих на постійне підвищення родючості ґрунтів на хмільниках;
 - запровадження у базових хмелярських господарствах ресурсозберігаючих технологій, які сприятимуть зниженню собівартості виробництва хмелю, підвищенню урожайності та якості хмелепродукції;
 - відновлення та удосконалення інформаційного забезпечення галузевих підприємств;
 - створення демонстраційних хмільників при Інституті сільського господарства Полісся НААН для проведення семінарів, конференцій та навчання спеціалістів хмелярських господарств.

Настав час підняти клопотання перед Міністерством аграрної політики та продовольства України та Кабінетом Міністрів України про пільгове кредитування та пільгове розмитнення імпоротної техніки та знарядь, про розробку законодавчих актів, які б регулювали ринок хмелепродукції в Україні (Постанова Кабінету Міністрів України про 30-відсоткове споживання вітчизняного хмелю, підняття відсоткового мита на імпортну хмелесировину).

Як покаже досвід окремих хмелегосподарств України, в ринкових умовах одногалузеві хмелярські господарства повинні перебудуватися в багатогалузеві.

Очікувані результати впровадження Програми передбачають:

- забезпечення споживання пивоварними підприємствами України не менше 30% української хмелепродукції від потреби;

- раціональне використання земельних ресурсів та підвищення родючості ґрунтів, що дасть змогу досягти урожайності не менше 25 ц/га при зменшенні собівартості хмелепродукції на 30%;
- доведення якості хмелепродукції у всіх підприємствах до рівня вимог ISO та європейських і світових стандартів;
- залучення інвестиційних коштів та отримання гарантованого прибутку.

Згідно розробленої Програми, фінансування здійснюватиметься за рахунок 1,5% збору на розвиток галузі, коштів суб'єктів господарювання та інноваційно-інвестиційних проектів.

Матеріально-технічне оновлення передбачено за рахунок: удосконалення існуючої МТБ, придбання імпоротної техніки за пільговими кредитами. В організаційному плані для своєчасного виконання робіт створюватимуться механізовані загони.

Отже, основні проблеми хмелярства належать як до виробничої сфери, так і пов'язані з її зовнішнім оточенням. Збільшення обсягів виробництва хмелю та збору альфа-кислот з одиниці площі за рахунок використання нових високопродуктивних сортів, інноваційної технології ведення виробництва та переробки продукції, забезпечення технікою, добривами, засобами захисту та зменшення, завдяки цьому, втрат хмелесировини дадуть змогу вітчизняним хмелевиробникам на належному рівні конкурувати з продукцією іноземного виробництва.

Стратегія вирішення зазначених вище проблем має базуватися на об'єднанні зусиль не лише самих хмелевиробників, а й співпраці з регіональними пивоварними підприємствами, розширенні рекламної діяльності щодо пропозиції продукції на основі кращих вітчизняних сортів. За умови вирішення завдань, зазначених у Програмі, Україна може поставляти на ринок хміль відмінної якості, що вона вже неодноразово робила раніше.